

A RENDSZERVÁLTOZÁS GAZDASÁGI JOGÁNAK FEJLŐDÉSMENETE (1988-2002)

1. A bevezetés időszaka (1988-1991)

A gazdasági rendszerváltozás első és alapvető törvénye az 1989. január 1-jével hatályba lépett 1988. évi VI. törvény, a *gazdasági társaságokról szóló törvény* (Gt.) volt. Ez a törvény megszüntette a társasági jog eddigi szektorális (tulajdonforma szerinti) széttagoltságát, minimális különbségekkel lényegében azonos feltételeket teremtett az állami vállalatok, szövetkezetek, az állampolgárok, illetve külföldiek számára a társaságalapítás, illetve részvétel szempontjából. A Gt. *lényegében korlátlan lehetőségeket adott a magánvállalkozásoknak*, legitímálta a kisvállalkozói körön túllépő „tőkés vállalkozást”. Korszerűsítette a hagyományos társasági formákat, egyaránt értékesítve a magyar társasági jog fejlődésének eddigi eredményeit, illetve a nemzetközi kereskedelmi jog egyetemes fejlődéstendenciáit (így az Európai Közösségek társasági jogát is). Olyan új jogalkotási technikákat is alkalmazott a társasági törvény, amelyek a jogállami kodifikáció általános vonásaivá válhattak a gazdasági életben: így pl. a Gt.-nek nincs államigazgatási jogalkotásra irányuló végrehajtási felhatalmazása, szabályainak többsége diszpozitív volt, azaz a felek közös akarattal eltérhettek a Gt. feltételeitől stb.

A Gt.-hez széles körű kiegészítő jogalkotás kapcsolódott.

a) Már 1988. január 1-jével bevezetésre kerültek a modern „nyugati” adórendszer alapelemei (1987. évi V. törvény az általános forgalmi adóról, 1987. évi VI. törvény a személyi jövedelemadóról, 1988. évi IX. törvény a vállalkozási nyereségadóról), amelyet 1989. január 1-jével a társasági törvényhez igazítottak. Az adójogszabályok

azóta is – a változó követelményekhez igazodva – lényegében az 1987-es alapokon fejlődnek, évente kisebb változásokat mutatva.

b) A társasági törvénnyel egyidejűleg lépett hatályba a (számos módosítással ma is hatályos) *külföldiek magyarországi befektetéséről* szóló 1988. évi XXIV. törvény, amely a társasági törvény polgári jogi szabályait pénzügyi-munkaügyi- vámjogi rendelkezésekkel egészítette ki.

c) A társasági törvényhez igazították, illetve ennek alapján fejlesztették a *cégeljárás* (1989. évi 23. törvényerejű rendelet), illetve a *felszámolás* (az 1986. évi 11. törvényerejű rendelet után az 1988. évi 26. törvényerejű rendelet) szabályozását. Lényegében az 1988. évi szabályozás helyére lépett a politikai rendszerváltás után a csődeljárásról, a felszámolásról és a végelszámolásról rendelkező 1991. évi II. törvény. Az 1989-es cégeljárási jogszabály – több, kisebb korszerűsítés után – 1998. nyaráig hatályban volt. Az 1989. évi XIV. törvény az állami vállalatok törvényességi felügyeletét a cég-bíróságokhoz telepítette, ugyanúgy, mint a szövetkezeti törvény 1989. évi XV. törvénnyel való módosítása a szövetkezeti törvényességi felügyeletét is.

d) 1990 közepén lépett életbe az átalakulási törvény (1989. évi XIII. törvény), amely egyfelől a társasági formák egymásba való átmenetét (pl. kft. átalakulása rt.-vé), másfelől mintegy első kvázi-privatizációs törvényként, az állami vállalatok rt.-vé vagy kft.-vé való átalakulását szabályozta. Az átalakulási törvényt az 1992. évi LV. törvény ugyan hatályon kívül helyezte, de az egyetemes jogutódlásra építő technikáját lényegében megőrizve szétosztotta három törvény között: a társaságok átalakulása bekerült a Gt.-be, a szövetkezetek átalakulása az 1992. évi I-es szövetkezeti törvénybe, az állami vállalatok átalakulása pedig az 1992. évi LIV. (privatizációs) törvénybe került. Az átalakulási jog az 1997 -es Gt.-vel vált véglegesen a magyar gazdasági jog stabil elemévé.

e) A szövetkezeti törvény módosítása (1989. évi XV. törvény) áttörte a szövetkezeti tulajdon oszthatatlanságának korábbi dogmáját, és hozzákezdett a szövetkezeti tagok résztulajdonosi pozíciójának megteremtéséhez, a szövetkezet kereskedelmi társaságokhoz való közelítéséhez (pl. a szövetkezeti üzletrész intézmé-

nyesítése a részjegy mellett). Ez a törvény így előkészítette a piaci típusú, társasági jellegű szövetkezeti jogot, az 1992. évi I. törvényt.

f) 1990 januárjában került elfogadásra a módosítások mellett jelenleg is hatályos *egyéni vállalkozásról szóló törvény* (1990. évi V. törvény), amely az egyéni vállalkozók (kisipar, kereskedelem stb.) üzleti lehetőségeit a társaságokhoz hasonló módon kibővítette, egyben alkotó módon visszahatott a társaságok szabályozására is. Így a vállalkozói igazolvány megszerzéséhez, illetve az egyéni cég alapításához nem kell szakképzettség, csak a tevékenység kifejtéséhez, megszűnt (a magánszemélyekből álló társaságoknál is) a személyes közreműködés követelménye, a magánvállalkozások korlátlanul alkalmazhatnak munkavállalókat (1981-1988 között 30 fő, 1989. január 1-jétől 500 fő volt a magánvállalkozásoknál az alkalmazotti maximum, 1990 márciusától viszont már korlátlaná vált).

g) Az értékpapírok alapszabályait 1988-ban a Polgári Törvénykönyv 338/A.-C. §-ba beemelték (1988. évi XXV. törvény). Ehhez kapcsolódott az 1990. március 1-jével hatályba lépett, az értékpapír-kibocsátásról és az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény (Épt.). Ennek alapján az értéktőzsde 1990. nyarán Budapesten megkezdte működését. (Az árutőzsdéről szóló szabályozás 1994-ben egészítette ki az értékpapírtőzsdét – 1994. évi XXXIX. törvény).

h) A privatizáció alátámasztására az 1990. évi VIII. törvény létrehozta az *Állami Vagyonügynökséget*, az államot mint tulajdonost a privatizációs eljárás során képviselő központi költségvetési szervezetet. Az állami vállalatokra bízott állami vagyon védelméről szóló 1990. évi VII. törvény pedig – már a Vagyonügynökség léteével számolva – meghatározta azokat az ún. *vagyonvédelmi eljárásokat*, amelyeket akkor kell alkalmazni, ha az állami vállalatok eladják-bérbe adják egyes vagyontárgyaikat, illetve azokat apportként gazdasági társaságokba viszik. Ezzel létrejött a jórészt a társasági, kisebb mértékben az átalakulási törvényre spontán módon támaszkodó, alapvetően vállalati (vállalatvezetési) döntésű (decentralizált) privatizáció állami ellenőrzése.

Ezekhez a rendkívül gyors és erőteljes, hihetetlenül felgyorsult jogszabályi változásokhoz természetesen nem állt rendelkezésre elegendő a szükséges társadalmi tudat, kereskedelmi kultúra, jogi szaktudás és a megfelelő szakértőgárda (kereskedelmi jogász,

kereskedelmi bíró-közjegyző, könyvvizsgáló, vagyoneértékelő stb.), másfelől a kellő tárgyi infrastruktúra (számítástechnikára épülő cégnyilvántartás, vállalati mérlegkészítés-számvitel, hitelező- és fogyasztóvédelmi szervezetek) sem. Így szinte szükségszerű volt, hogy a pozitív tendenciák mellett a gyakorlatban számos anomália, visszaélés, negatív jelenség kerüljön felszínre a gazdasági rendszerváltás első törvényeinek alkalmazásával kapcsolatban. A politikai feszültségek mellett azonban túlzott türelmetlenség is megmutatkozott (és sokszor ma is megmutatkozik) e téren. Nehéz a közvéleménnyel megértetni, hogy az új gazdasági jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban a tanulópénzt meg kell fizetni, a jogi megoldásoknak nemcsak az előnyeit kell élvezni, de a szükségszerű objektív hátrányait is el kell viselni. Ezért a rendszerváltás új gazdasági jogszabályaival kapcsolatban már 1989-től kezdve máig is nyitott jogpolitikai vita tapasztalható, nevezetesen, hogy

a) a visszaéléseket átmenetileg el kell viselni és a háttérfeltételeket folyamatosan fejlesztve kell csökkenteni a káros hatásokat („liberális” álláspont)

avagy

b) adminisztratív állami beavatkozásokkal azonnal keményen fel kell lépni az anomáliákkal szemben és a szabályozást szigorítani kell („etatista irány”). A jogalkotásban 1990 óta mindkét irányvonal ciklikusan észlelhető, a visszaélés elleni fellépés általában a „jobboldali” kormányoknál erősebb, „bal-liberális” kormányoknál a vállalkozói szabadság hangsúlyozása inkább a domináns.

Az 1990-es első szabad választások után a gazdasági jogalkotást *három vonás* jellemezte:

a) folytatódott a már előkészített gazdasági törvények elfogadása, így elfogadásra került az ún. *előprivatizációs*, tehát a belkereskedelem-vendéglátóipar ún. *kisprivatizációjáról* szóló törvény (1990. évi LXXIV. törvény), illetve a *tisztességtelen piaci magatartás* tilalmáról szóló törvény (1990. évi LXXXVI. törvény, ún. *versenytörvény*) és az *ártörvény* (1990. évi LXXXVII. törvény);

b) *erősebb állami beavatkozás irányában* módosították a korábbi törvények számos részlemét. Ez történt például az Állami Vagyongyűnökség hatáskörének jelentős kiterjesztéseivel (1990. évi LIII. törvény), az önkormányzó állami vállalatok vállalati tanácsába

állami delegált beépítésével [20/1990. (VIII. 3.) Korm. rendelet], az átalakulási törvényben a vállalati részesedés jelentős mérséklésévei (1990. évi LXXI. és LXXII. törvények).

c) megindult az ún. *történelmi igazságtételt* szolgáló gazdasági törvényhozás, így a tulajdoni kárpótlásról szóló három törvény (legjelentősebb az 1991. évi XXV. törvény), vagy az egyházi ingatlanokról szóló törvény (1991. évi XXXII. törvény). A régi földtulajdonosok kárpótlásának számos elemét lehetett észlelni az ún. *szövetkezeti átmeneti törvényben* (1992. évi II. törvény) is.

Lényegében tehát a politikai rendszerváltozás után *fennmaradt* már a 80-as években, a rendszerváltás előtt létrejött gazdasági jogrendszer *alapstruktúrája*, és *kisebb módosításokkal* fejlesztve igyekeztek ezt egyre jobban adaptálni az új polgári viszonyokhoz. Ennek megfelelően az 1989-1990-ben végrehajtott alkotmánymódosítások alapozták meg a szocializmusra emlékeztető ideológiai tételek kigyomlálását a régi jogszabályokból. Ebbe a körbe sorolható pl. a Polgári Törvénykönyv átfogó felülvizsgálata az alkotmányosság szempontjából (1991. évi XV. törvény). A társasági törvény (Gt.) és kapcsolódó jogszabályaiban is több kisebb változtatásra került sor. (Legszélesebb körű az 1991. évi LXV. törvény volt). Emellett jelentős új törvény egészítette ki továbbá a Gt.-t, nevezetesen az ún. *koncessziós törvény* (1991. évi XVI. törvény), amely megteremtette az állami monopóliumok részleges privatizálásának lehetőségét.

2. A piacgazdaság még hiányzó alapvető bordozó-törvényeinek létrehozása (1991-1995)

1990 végén átfogó gazdasági programot fogadott el az Antall-kormány (ún. Kupa-program). Ennek alapján, három vonalon folyt tovább a polgári piacgazdaság alapvető gazdasági törvényeinek megalkotása.

a) E törvények első csoportja *pénzügyi természetű*. Így az Európai Unió jogához igazodó számviteli törvény (1991. évi XVIII. törvény), az államháztartási reform első elemeit tartalmazó államháztartási törvény (1992. évi XXXVIII. törvény), a pénztézetekről (bankokról) szóló 1991. évi LXIX. törvény, a jegybank-törvény (1991. évi XV.) és a befektetési alapokról szóló (1991. évi LXIII.) törvény.

b) E törvények másik csoportja *szervezeti jellegű*. 1992 az *alapvető gazdasági státuszjogszabályok megszületésének éve volt*. Az első jelentős jogalkotás az új szövetkezeti törvény, az 1992. évi I. törvény. Emellett létrejöttek az *állami szektor alapvető törvényei* is az állam vállalkozói vagyonával kapcsolatos törvények útján, nevezetesen a tartósan állami tulajdonban maradó vagyonról szóló 1992. évi LIII. törvény (lényegében az 1977. évi VI. törvény helyébe kerülő új állami vállalati törvényként is felfogható volt; az addigi állami vállalatoknak kényszerátalakulással 1994. január 1-jéig át kellett alakulniuk kft.-vé vagy rt.-vé), és az eddigi privatizációs normák egységesítését végző ún. *ideiglenes állami tulajdonban maradó vagyonról* szóló 1992. évi LIV. törvény (privatizációs törvény). Az állami vállalatok gazdasági társasággá való átalakulási folyamata 1993-1995 között (kb. 90% rt., 10% kft.) lényegében lezárult. Ezen új helyzet alapján született meg a privatizációról, illetve a tartós állami vagyonkezelésről szóló 1995. évi XXXIX. törvény, *amelynek alapján 1996-98 között lezajlott a tömeges privatizáció Magyarországon*. 1998-99-re a nemzeti vagyonban az állami tulajdon lényegében kb. 15%-ra csökkent, létrejött a magyar piacgazdaság tulajdoni alapja, nevezetesen a magántulajdon átfogó dominanciára tett szert.

c) Heves politikai harcok között megszületett az új Munka Törvénykönyve (1992. évi XXII. törvény), amely rendezi a kollektív munkajogot (kollektív szerződés, szakszervezetek jogállása, üzemi tanácsok – a sztrájkjogról külön törvény, nevezetesen az 1989. évi VII. törvény, az Mt-hez kapcsolódva rendelkezik) és individuális kiadásra kerültek a közalkalmazotti, illetve köztisztviselői törvények is (1992. évi XXXIII., illetve XXIII. törvény), azaz a munkaviszonyok joga bizonyos mértékben megkettőződött.

3. A „tökéletesítés” és a gazdasági jogrendszer teljes körűvé válásának folyamata (1996-2002)

1996-tól lényegében *négy tendencia* indult meg a magyar gazdasági jogalkotásban, amely még az új évezredben is tart.

a) *Újrakodifikálás útján való jogharmonizáció és modernizáció*. A piacgazdaság alapvető hordozó törvényeinek létrehozása az előző időszakban lényegében megtörtént, amelyek alapvetően

eurokonformak. Ugyanakkor általános tendencia e törvények *eddi-gi tapasztalatok alapján történő felülvizsgálata* és e tapasztalatok, illetve az Európai Unió jogához közelítő jogharmonizáció keretében való *jelentősebb (novella-jellegű) módosítása* (esetleg helyettük új törvény alkotása).

Az 1991-ben kötött ún. európai társulási megállapodást az 1994. évi I. törvény beillesztette a magyar jogba. Az Európai Unió ún. Fehér Könyvben foglalta össze az Unióhoz társult közép-kelet-európai országok belső jogrendszerének fejlesztésével, és az Unió jogához igazításával összefüggő jogharmonizációs követelményeket. Ennek nyomán a kormány 2004/1995. (II. 20.) Korm. határozatban átfogó jogharmonizációs programot fogadott el. Azóta a jogharmonizációs programot – lényegében a négy éves kormányváltásokkor – folyamatosan korszerűsítik.

Az uniós jogharmonizációs követelmények és a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével lényegében 1995-től megindult a piacgazdaság alapvető hordozótörvényeinek *újradifikálás útján való modernizációja*. Így 1996-ban került átfogó modernizálásra az *értékpapírjog* (1996. évi CXI. tv.), a *bankjog* (új hitelintézeti törvény). Az 1996. évi CXII. tv. – a Magyar Nemzeti Bank jogállását a 2001. évi LVIII. törvény szabályozta újra, valamint a versenyjog (1996. évi LVII. törvény). 1997 pedig a társasági, a cég-, valamint az egyéni vállalkozói törvény átfogó újjáalkotásának éve volt (1997. évi CXLIV., 1997. évi CXLV., illetve az 1997. évi CXXXVII. törvények). Az európai jogharmonizáció követelményeit érvényesíti a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, illetve a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény, amely az értékpapír- és tőzsdejog újabb újradifikálását jelzi, és a 2000. évi CXXXVIII. törvény az újabb európai követelményeknek megfelelően ismét módosította a versenytörvényt is. Lényeges – nagy vitát kiváltó – státustörvény, az új szövetkezetekről szóló CXLI. törvény. (A mezőgazdasági szövetkezeti üzletrészekről szóló 2000. évi CXLIV. törvényt viszont megsemmisítette az Alkotmánybíróság.) A technikai haladás követelményeit vezeti át a jogon az információs társadalom kialakulása jegyében az elektronikus aláírásokról szóló 2001. évi XXXV. törvény, illetve az elektronikus kereskedelemről szóló 2001. évi CVIII. törvény.

b) Már az 1990-es évek elejétől megindult tendenciát felerősítve, folytatódik az alapvető piacgazdasági törvények „*másodlagos*” gazdasági törvényekkel való kiegészítése. Ebbe a körbe sorolható például a közbeszerzésről szóló 1995. évi XL. törvény, avagy a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény, valamint az árutózsde-ről szóló 1994. évi XXXIX. törvény. Lényeges a gazdasági jogi infrastruktúra fejlesztésére vonatkozó jogalkotás is, ahová elsősorban a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény, a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény, az igazságügyi szakértői kamarákról szóló 1995. évi CXIV. törvény, illetve új választottbíró-sági törvény, az 1994. évi LXXI. törvény, valamint az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény, valamint a könyvvizsgálói tevékenységet szabályozó 1997. évi LV. törvény tartozik.

A magyar iparjogvédelem megújításának igen jelentős terméke a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény, a szerzői jogot az 1999. évi LXXVI. törvény modernizálta, a szabványosításról az 1995. évi XXVII. törvény rendelkezik. Az 1997. évi XL. törvény szabályozza a védjegyek és a földrajzi árujelzők védelmét. Gazdasági szaktörvényként megemlíten-dő még az eddigi pénzügyi jogszabályokat kiegészítő jövedéki törvény (1993. évi LVIII. törvény), a hitelezővédelmet erősítő Országos Betétbiztosítási Alap felállítása (1993. évi XXIV. törvény), az agrárpiaci rendtartásról szóló 1993. évi VI. törvény, a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény, illetve a lakás- és helyiségbérletről rendelkező 1993. évi CXIII. törvény. 1995 végén megalkotásra került az új devizakódex (1995. évi XCV. törvény), valamint az új vámtörvény (1995. évi C. törvény). Az 1997-1998-ban elfogadott törvények közül megemlíthetjük a fogyasztóvédelmi törvényt (1997. évi CLV. törvény), a gazdasági reklámról szóló törvényt (1997. évi LVIII. törvény), a jelzáloghitelről szóló törvényt (1997. évi XXX. törvény), valamint a kockázati tőkebefektetésről szóló (1998. évi XXXIV. törvény) törvényeket. Az 1998-2002-es periódusból megemlíthető a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény, a kamarai kényszer-tagságot megszüntető 1999. évi CXXI. törvény, a kereskedelmi ügynöki szerződésekről szóló 2000. évi CXVII. törvény.

c) Egyre erősödik a szakágazati törvények megújítása, tehát az 1960-as években létrehozott, a fejlődés folytán elavulttá vált szak-

torális-ágazati gazdasági törvények *piacgazdasági követelményeknek megfelelő újrakodifikálása*. Ide tartozik pl. a vasútról szóló 1993. évi XCV. törvény, vagy a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény, illetve a vízügyi (1995. évi LVII. törvény), vagy az élelmiszeriparról (1995. évi XC. törvény), illetve az állategészségügyről szóló 1995. évi CXI. törvény. Az ágazati-gazdasági törvények megújítását a nagy közüzemek privatizálására irányuló elképzelések is gyorsítják – ld. a postáról szóló 1992. évi XLV. törvényt, a távközlésről szóló 1992. évi LXXII. törvényt a frekvenciagazdálkodásról szóló 1994. évi LXII. törvényt, a villamosenergia-szolgáltatásról szóló 1994. évi XLVIII. törvényt, valamint a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvényt. 1997-ben a műemlékvédelemről (1997. évi LIV. törvény), a halászátról (1997. évi XLI. törvény) és a borgazdaságról (1997. évi CXXI. törvény) alkottak új törvényeket. Ide sorolható még a növényvédelemről szóló 2000. évi XXXV. törvény, a vízi közlekedésről szóló 2001. évi XLII. törvény, a hulladékgazdálkodásról szóló 2001. évi XL. törvény, a villamosenergiáról szóló 2001. évi CX. törvény.

d) Végül folyik a *gazdaságot humán oldalról kiegészítő törvények létrehozása*, így a Polgári Törvénykönyv 1993-as módosítása (1993. évi CXII. törvény) újraszabályozta az egyesületi és alapítványi jogot és bevezette a köztestület, a közalapítvány és a közhasznú társaság intézményét. A Ptk. ezen „közjogi módosítására” támaszkodva létrejött a gazdasági kamarákról szóló törvény (1994. évi XVI. törvény), amelyet az 1999. évi CXXI. törvény jelentősen módosít, megszüntetve a kamarai kényszertagságot. Az „infrastrukturális” törvényhozás körébe tartozik a szociális törvény (1993. évi III. törvény) és a munkavédelmi törvény (1993. évi XCII. törvény), illetve a környezetvédelmi törvény (1995. évi LIII. törvény), valamint a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény, amelyet a közvélemény non profit törvénynek nevez.

4. A közeljövő feladatai

A rendszerváltozás gazdasági jogának jelenlegi helyzetéről a következők mondhatók:

a) A piacgazdaság alapvető törvényei megszülettek és alapvetően *eukonformak*. A magyar társasági és cégjog, bank-, biztosítási, érték-

papír- és tőzsdejog, valamint a csődjog alapvetően megfelel a modern európai követelményeknek. Ugyanez a helyzet az Európai Unió gazdaságpolitikájában kiemelt szerepet játszó *versenyjogban*. Az 1990-es első versenytörvény után 1996-ban a gazdasági verseny minden területére átfogóan kiterjedő modern versenytörvény született. A tisztességtelen piaci magatartás, és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényt a 2000. évi CXXXVIII. törvény teljes mértékben az uniós követelményekhez igazította. A magyar versenyjog kiterjed a tisztességtelen versenycselekményekre, biztosítja a *fogyasztóvédelmet* (a fogyasztóvédelemről emellett külön törvény rendelkezik, és a Ptk. fogyasztóvédelmi szempontból való megerősítése is folyamatban van). A magyar versenyjog átfogó kartelltilalmat érvényesít (természetesen mentesítési rendszerrel összekötve), és alkalmazza a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmát is. A magyar törvények kiépítették a *kormánytól független Versenyhivatal* jogállását és az 1996-os, illetve a 2000-es törvények részletesen és jogi garanciákkal övezve szabályozzák a versenyfelügyeleti eljárást, egyben bírói kontrollt is biztosítva a Gazdasági Versenyhivatal határozataival szemben.

A társasági, a verseny-, az értékpapír- és számviteli jog kooperációjának eredményeként – több európai országot megelőzve – a magyar gazdasági jogban kialakult a *modern konszernjog*, újabb elnevezésén a vállalatcsoportosulások joga érvényesítve a vállalati összefonódásokkal szemben a közérdekvédelmi, hitelezővédelmi, illetve kisbefektető-védelmi szempontokat. A Gt. XIV. fejezete a társaságokban való részesedést szabályozza, elsődlegesen részvénytársaságokra és a kft.-kre tekintettel, a tőkepiaci törvény a nyilvánosan működő részvénytársaságoknál angol-amerikai jogú (take over) vállalatfelvásárlási eljárást vezet be, a versenytörvényben kellő kontrollt kap mind a fúzió, mind pedig a részesedési, szerződéses és faktikus befolyásszerzés egyaránt – ehhez pedig a számviteli törvény hozzáteszi a vállalatcsoportok konszolidált mérlegkészítési felelősségét.

b) A gazdasági jogrendszer „jogalkotási hajrával” való kiépítése lényegében befejeződött. Ennek következtében a közeljövőben a mennyiségi jogfejlesztés helyett alapvetően a *minőségi jogfejlesztésre* kell rátérni, ki kell küszöbölni a felgyorsított jogalkotási folyamatban elkövetett technikai hibákat, illetve az eddigi túlhajtá-

sokat lefaragva deregulálni kell a túlszabályozott joganyagot. Indokolt a gazdasági törvények *erős depolitizálása*, a *túlzott állami beavatkozás csökkentése is*.

c) Az eddigi jogfejlődés megalapozta:

- egy új Polgári Törvénykönyv megalkotását (amelynek koncepciója 2002-re elkészült és vita alatt áll),
- egy új Alkotmányban a gazdasági alkotmányosság alap-tételeinek kibontását.

Tisztán jogi szempontokat figyelembe véve mind az új Polgári Törvénykönyv, mind az új Alkotmány viszonylag rövid idő (3-6 év) alatt megalkotható, ezt csak politikai tényezők gátolhatják meg.

Az új Ptk. koncepciója a hagyományos magánjog minél teljesebb körű helyreállítására törekvő kódexet irányoz elő – pl. beolvasztja a családi jogot, és nem ad teret a Ptk.-n kívül álló kereskedelmi jognak. A koncepció szerint a magyar szociális piacgazdaság alap-törvénye a könyvekből álló Polgári Törvénykönyv.

d) Az új Ptk.-hoz kapcsolódva kell említést tenni két – egymáshoz kapcsolódó – meg nem oldott jogterületről. Az egyik a *szövetkezeti jog*, a másik a *földjog*. Jelenleg két egymással versengő szövetkezeti törvény van hatályban, nevezetesen a szövetkezeteket a gazdasági társaságokhoz közelítő 1992. évi I. törvény, illetve a szövetkezeteket a non-profit, illetve egyesületi jelleg felé közelítő 2000. évi CXLI. törvény. A jövő útja megítélésünk szerint nem az 1992-es törvény szerint működő gazdasági, illetve termelő tevékenységet is folytató szövetkezetek felszámolása lesz, hanem egy többvariációs egységes szövetkezeti szabályozás kialakítása.

A másik ellentmondásos terület az *ingatlanjog*. A földnyilvántartás hiányosságai a befektetések akadályát képezik – az 1997. évi CXLI. törvény hatályba lépésének elhalasztása is jelzi, hogy az ingatlan-nyilvántartás modernizálása még meg nem oldott feladat. A Ptk. koncepciója előírja a bírósági keretekben működő telekkönyvi rendszer helyreállítását. A termőföld-tulajdon kérdésében kiélezett politikai viták folynak – az 1994. évi IV. törvény az állandósult módosítgatások folytán áttekinthetlenné vált, és a Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvény is átfogó átdolgozást

kívánna. Minderre legkésőbb az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkal sort kell keríteni.

Ami a Ptk.-hoz kapcsolódó jogterületeket illeti, meglehetősen ellentmondásos állapotban van a munkajog, amelynek területén a szocialista tradícióktól való elszakadás talán a legnehezebb. A piacgazdasághoz való alkalmazkodást alapvetően az 1992-es Munka Törvénykönyve végrehajtotta, de az azóta eltelt 10 év alatti 36 törvénymódosítás jelzi, hogy ez a jogterület messzemenően még nem szilárdult meg. Különösen érzékeny terület a kollektív munkajog (kollektív szerződések, üzemi tanács stb.), illetve a közszolgálati munkajog ellentmondásos fejlődése, de számos anomália figyelhető meg a munkaviszony megszüntetése és a végkielégítés intézménye tekintetében is.

A munkajoggal szemben viszont igen jól sikerültnek mondható a *szellemi alkotások jogának fejlődése*, amely alapvetően a Ptk.-n kívül történik. Mind a szerzői, mind az iparjogvédelmi jog igen gyorsan és magas szintű jogtechnikával követi a nemzetközi modernizációs tendenciákat. (Ld. az 1999. évi szerzői jogi törvényt, illetve az 1995-ös találmányi-szabadalmi törvény 2002-es módosítását.)

e) Jóval nagyobb figyelmet kell szentelni a *gazdasági jogalkalmazásra*, amely a felgyorsult jogalkotási folyamat következtében háttérbe szorult és ennek hátrányai egyre jobban tapasztalhatók. *Túl lassú és bizonytalan a joggyakorlat*, az új gazdasági jogintézmények beidegzése számos nehézséggel küzd. A Legfelsőbb Bíróságnak már erősebben törekednie kellene – tíz év után már – a jogegység erőteljesebb biztosítására. A hatékony jogalkalmazás tárgyi és személyi feltételeit biztosítani kell, erre a táblabíráskodás 2003-tól való bevezetése megadja a kellő lehetőségeket. A bírósági fórumrendszer átalakításával párhuzamosan a polgári perrendtartás is megfelelően modernizálendő, a különböző egyeztető és becsületbírászkodási elemek erősítendőek.